

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/2 2019 s. 935-947, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

ÜÇ MİTOLOJİ, TEK KİTAP: *MİTOS, KARA TAŞLAR VE AY IŞIĞI* KİTABINDA MİTOLOJİK MİRASIN GÜNCELE TAŞINMASI

Fırat Ender KOÇYİĞİT*

Geliş Tarihi: Mart, 2019

Kabul Tarihi: Mayıs, 2019

Öz

Geçmişte doğayı açıklamak, varlığı anlamlandırmak amaçlarına hizmet eden mitoloji zamanla bu işlevinden soyutlansa da kültürel ürünlerde kullanılmaya devam etmiştir. Bütün dünya edebiyatları gibi Türk edebiyatı da başından beri mitolojik kaynaklardan beslenmiştir. İslamiyet öncesinde Tengricilik'ten, Budizm'den, Maniheizm'den beslenen Türk edebiyatına daha sonra Arap – Fars mitolojilerine ait unsurlar girer. Tanzimat sonrasında Batı mitolojisi edebî ürünlerde etkisini göstermeye başlar. Edebî ürünlerde kullanılan mitolojiler, Türk ulusunun etkisi altında kaldığı uygarlıkları işaret eder.

Bir psikiyatri profesörü olan Selçuk Kırılı'nın ikinci edebî kitabı olan *Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı*, mitolojik temlerin baskın bir biçimde işlendiği bir manzum hikâyedir. Bu çalışmada *Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı* kitabının olay örgüsü ortaya konmuş, mitolojik unsurlar ve bu unsurlar arasındaki ilişkiler incelenerek bu kitabın Türk edebiyatındaki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Selçuk Kırılı, *Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı*, mitoloji, manzum hikâye.

THREE MYTHOLOGIES, ONE BOOK: CARRY-OVER OF THE MYTHOLOGICAL HERITAGE IN *MİTOS, KARA TAŞLAR VE AY IŞIĞI* TO THE ACTUALITY

Abstract

Mythologies served as means of explaining the nature and finding the meaning of existence. They lost these functions over time but have continued to be used in cultural works. Turkish literature, like all other literatures, fed upon mythologies. Tengrism, Buddhism, Manichaeism in pre-Islamic era, Arabic and Persian epics and mythologies in Islamic era and western mythologies after the modernization are among the sources of Turkish literature. Those mythologies used as inspiration sources, indicates the civilizations effected Turkish society.

Professor Selçuk Kırılı is a psychiatrist, his second literary work, *Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı* (Mythos, Black Stones and Moonlight) is a story-in-verse that deals with mythological themes. In this study, the plot of the book is presented, the mythological elements and the relations between them are detected and finally, the place of the book in Turkish Literature is tried to be determined.

Keywords: Selçuk Kırılı, *Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı*, mythology, story-in-verse.

* Arş. Gör.; Bursa Uludağ Üni., Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Böl., firatkocyyigit@uludag.edu.tr

Ø. Giriş

İnsan türü, günümüzdekine yakın bir bilişsel kapasiteye kavuştuğu tarihten, yaklaşık elli bin yıl öncesinden beri, diğer bütün canlılardan farklı olarak yalnızca hayatta kalmaya değil, aynı zamanda da hayatı anlamlandırmaya çalışmıştır (Hoppe, 2017, s. 21). Bu çabalar sayesinde ki dünyanın her köşesinde, en ilkelinden en gelişmişine, diğerleriyle etkileşim hâlinde yahut izole toplumlar, varoluşu açıklamak için inanç ve düşünce sistemleri geliştirmişlerdir. Mitolojiler de insanların varlıktan öncesi, ölümden sonrası gibi bilinmeyenleri açıklamak için kolektif olarak geliştirdikleri inanç ve düşünce sistemlerinden biridir.

Ünlü yazar ve klasisist Robert Graves, mitolojiyi “Şu anda bize inanılmaz gelen dinî ya da epik anlatıların incelenmesi” olarak tanımladıktan sonra mitolojinin işlevini şöyle açıklar:

Mit, iki ana işleve sahiptir. İlki çocukların sorduğu patavatsız sorulara benzer “Dünyayı kim yarattı? Bütün bunlar nasıl son bulacak? İlk insan kimdi? Ölünce ruhlar nereye gider?” gibi sorulara yanıt vermektir. Bu yanıtlar, ruhları yaratan ve gözeten ilahlarla bu ilahların ruhbanlarına büyük bir güç atfeder. Mitlerin ikinci işlevi ise varolan toplumsal sistemleri, gelenek ve görenekleri haklı çıkarmaktır. Yılanı bir muska gibi kullanan Atinalı Eretheid Klanı, Demirci Tanrı Hephaestus’un oğlu ve Tanrıça Athena’nın üvey oğlu olan yılan-adam Kral Erichonius’a dayanan soylarına ilişkin mitleri korumuştur. Karya’daki İyonyalılar, sazlıkları ve yabani kuşkonmazları kutsal olarak görmelerinin nedenini kök nineleri Pergigune’ın Theseus’la burada aşk yaşamasına, bu sayede de soylarının Atina kraliyet ailesiyle birleşmesine bağlarlar. Hâlbuki bunun gerçek nedeni sazlıkların ve yabani kuşkonmazların kutsal sepetlerin örülmesinde kullanılması, bu nedenle de tabu olması olabilir (Graves, 1870, s. 4).

Tek tanrılı dinlerin dünya nüfusunun büyük bir kısmına egemen olmasından ve on yedinci asırda yaşanan Aydınlanma ve Bilim Devrimi’nden sonra mitolojinin bu iki ana işlevini kaybettiği söylenebilir. Artık insanlar varlığa ilişkin sorulara tek tanrılı dinlerin öğretileri yahut bilimsel gelişmelerle cevap vermeye başlamışlar; toplumsal hayatı da vatan, millet gibi yeni kavramlarla takviye etmişlerdir. Bunlara karşın mitolojinin, mitlerin unutulmaması; hatta aksine daha da popülerleşmesi mitolojinin bu pratik amaçlar dışında başka işlevlerinin olduğunu da gösterir.

Avrupa’da bir dönüm noktası sayılan Rönesans Dönemi’nin hemen öncesinden de başlamak üzere Antik Yunan ve Roma mitolojileri, sanat eserleri için bir esin kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. Modern edebiyatın temellerini atan eserlerde mitolojik etkiler barizdir. Sözgelimi İngiliz edebiyatı için büyük önem taşıyan Chaucer’ın *Canterbury Masalları’nda*

(*Canterbury Tales*), bir bölüm antik Atina'da geçer (Chaucer, 2018, s. 57). İtalya'da Dante, İngiltere'de John Milton, Fransa'da Racine, Almanya'da Goethe, mitolojik unsurları eserlerinde başarıyla kullanan sanatçılardır ("Greek mythology | Gods, Stories, & History").

Asıl varoluş amacını yitiren mitolojinin, kendini vücuda getiren uygarlıklar yok olduktan yüzlerce yıl sonra bile edebiyatta kullanılması, bazı eserlerin temelinde yer alması dikkate şayandır. Bu durumun nedeni olarak mitolojinin insanın kolektif bilinçdışına hitap eden, böylece hiçbir zaman önemini kaybetmeyen, eskimeyen karakter ve olaylar içermesi gösterilebilir. İsviçreli psikanalist Carl Gustav Jung'un ortaya attığı teoriye göre bireylerin yaşamları boyunca edindikleri kişisel empirik bilgilerden bağımsız olarak insan türünü meydana getiren her bireyin sahip olduğu, doğuştan gelen, ortak birtakım imgeler vardır. Bu imgeler, arketip denen temel yapılar etrafında kristalleşir (Jung, 2015, s. 11). Mitolojideki kişiler ve olaylar, çoğu kez bu arketiplerin çok net karşılıklarıdır. Örneğin Zeus, Odin, Osiris gibi tanrılar "Baba" arketipinin; Hera, Frigg, İsis gibi tanrıçalar anne arketipinin temsilcileridir. Bereket Tanrıçası Demeter'in Yeraltı Tanrısı Hades tarafından kaçırılıp yalnızca yılın belli bir bölümünde yeryüzüne dönmesine izin verilen Persephone'un hikâyesi, eşdeğerine birçok farklı kültürde rastlanabilecek arketipik bir öyküdür.

1. Türk edebiyatında mitoloji

Türk edebiyatında mitoloji başından beri önemli bir yer tutar. Türk edebiyatının ilk ürünlerinden itibaren mitolojinin etkisini görmek mümkündür. Bilinen ilk Türk şairi olan, MS 8 – 9. asırlarda yaşadığı düşünülen Aprinçur Tigin'in şiirlerinde Mani tanrılarına övgüler vardır (Şinasi Tekin'den aktaran Ercilasun, 2007, s. 226 - 227). Klasik Türk edebiyatında da Arap ve Fars mitolojileri, özellikle de *Şehname*'deki kişi ve olaylar bir beslenme kaynağı olmuştur. Kasidelerde Osmanlı sultanları çoğu kez Hüsrev gibi *Şehname* kahramanlarına benzetilmiştir. Tökel'e göre Divan şiirinde Yunan mitolojisinin etkilerini görmek de mümkündür (Tökel, 2000, s. 99-100).

Tanzimat sonrasında Türk edebiyatında yaşanan gelişmeler, tercüme faaliyetleri, yeni tem ve imaj arayışları ile başta Yunan ve Latin olmak üzere Batı mitolojisi Türk edebiyatına daha baskın bir biçimde girmeye başlamıştır. Yusuf Kâmil Paşa'nın 1859 tarihli *Telemak* çevirisi ile edebiyatımızda Antik Yunan mirasına karşı derin bir ilgi uyanmış, bu ilgi Şemsettin Sami'nin *Esâtir* adındaki mit derlemesi ile taçlanmıştır (Erdal, 2013). 1873'ten 1900'e kadar olan süre zarfında *Herakles ve Olimpiyagos Aganos*, *Daphnis ve Cleo İçin Pastoral*, *Urani yahut Heyet Perisi* gibi mitolojiyi konu edinen romanların yanısıra *İlyada*'nın bir bölümü de Türkçeye kazandırılmıştır (Küçük, 2017).

Şinasi'nin “*Demez mi kim birini su kızı suya boğmuş*” mısrasındaki “nymph” imajı, Yunan mitolojisinin yeni Türk şiirine tesirinin en net delillerinden biridir (Tanpınar, 2010, s. 185). Şinasi'nin ardından gelen birçok yazar Yunan – Roma mitolojisini eserlerine taşımışlardır. Servet-i Fünun edebiyatının merkez şahsiyeti Tevfik Fikret ise mitolojiden yalnızca şiirini zenginleştirmek için yararlanmayıp hayat görüşü bakımından da etkilenmiştir. İnsanları kurtarmak için tanrılardan ateşi çalan, bunun üzerine Zeus'un gazabına uğrayan titan Prometheus, Tevfik Fikret için milletini ve insanlığını sefaletten kurtarıp ütöpik bir düzene taşıyacak olan yeni aydınlanmış insan tipinin simgesi olur.

On dokuzuncu asrın sonlarından itibaren ulusal kimlik tartışmaları başlar. Bu dönemde aydın ve yazarlar ulusal kimliği Türklük, Müslümanlık yahut Osmanlılık üzerinden tanımlamaya çalışır. Bununla birlikte Akdeniz coğrafyası odağında Anadolu Türklüğünü klasik mirasın varisi olarak görenler de vardır. Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin önderliğindeki Nev Yunanîlik akımı, Türk edebiyatında antik Yunan – Roma etkisinin en radikal ürünü olarak değerlendirilebilir. Bu akımın temsilcilerine göre Türkler, klasik kültürün yeşerdiği topraklarda yaşamalarına rağmen İslamiyet'in ve Arap – Fars kültürlerinin etkisiyle klasik kültürden kopmuşlar, ancak on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yüzlerini batıya dönerek Fransa üzerinden antik mirasa temas edebilmişlerdir. Yakup Kadri, Hristiyanlığın hâkimiyeti ile birlikte Avrupa'nın karanlığa gömüldüğünü iddia ederek eski ilahların dönemini altın çağ olarak görür (Küçük, 2017). Nev Yunanîlik akımı Türk edebiyatında uzun süre etkili olamamış, ülkenin Birinci Dünya Savaşı ile içine düştüğü durum, ardından Yunanistan'ın Türk topraklarını işgali neticesinde Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin Yunan uygarlığına bakışı olumsuz yöne kaymıştır.

Nev Yunanîlerin görüşleri, Cumhuriyet Dönemi'nde Mavi Anadolucular tarafından devam ettirilmiştir. Bu hareketin kurucusu olarak kabul edilen Halikarnas Balıkcısı'na göre klasik uygarlığın kaynağı Yunanistan değil Anadolu'dur. Bu uygarlık yalnızca kadim Yunanlılar tarafından değil, Hititlerden itibaren Anadolu'da kurulan bütün uygarlıkların katkısıyla yeşermiştir. Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, İsmet Zeki Eyüboğlu gibi isimlerin de dâhil olduğu Mavi Anadolu hareketi, Hristiyanlık öncesi Anadolu kültür ve inanışları etrafında bir edebiyat kurulması gerektiği düşüncesindedir.

Nev Yunanîlik, Mavi Anadolu gibi edebî topluluklara dâhil olmadan eserlerinde antik Yunan mitolojisini kullanan başka isimler de vardır. Mustafa Seyit Sutüven, şiirine İlyada kahramanlarını, Antik Yunan tanrılarını dâhil eder. Bununla da yetinmeyen Sutüven bu mitik anlatımını Anadolu'ya daha sonra gelen Romalı, Bizanslı, Türk kahramanlarla zenginleştirir (Kaplan, 2016, s. 295). Birinci Yeni akımının önde gelen isimlerinden Melih Cevdet Anday da

“Kolları Bağlı Odiseus” şiirinde *Odyssey*’i, “Troya Önünde Atlar” adlı eserinde *İlyada*’yı kaynak olarak kullanmıştır. Anday’ın ayırt edici özelliği, Marksist hayat görüşüyle mitolojik imgelemi sentezleyebilmesidir.

2. *Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı*

Türk edebiyatında mitolojik tesirin en yeni örneklerinden biri olan *Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı* Prof. Dr. Selçuk Kırılı’nın ikinci edebî tecrübesidir (Kırılı, 2018). Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Selçuk Kırılı’nın kendi alanında telif ve çeviri olmak üzere on dört kitabı mevcuttur. Kırılı’nın kendi alanındaki bu geniş literatürüne 2018 yılının Mart ayında çıkan *Biraz Argo* ile ilk kez edebî bir eser de eklenmiştir (Sınar Uğurlu, 2018).

Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı, Ekim 2018’de yayımlanmıştır. *Biraz Argo*’ya benzer şekilde manzum hikâye formunda kaleme alınan bu eserde Kırılı, Antik Yunan, Türk ve İslam medeniyetlerini Anadolu potasında eritip birleştirmeyi başarmıştır. *Mitos: Kara Taşlar ve Ay Işığı*, yirmi beş bölümden oluşmakta olup 144 sayfa uzunluğundadır. Antik dönem komedyalarını andıran olay örgüsü, Çoban Semih’in baş tanrı Zeus’un yardımıyla sevdiği kızla evlenmesi üzerine kurulmuştur. Eser, şu bölümlerden oluşur:

Safak: Başlığın da işaret ettiği üzere hikâyenin başlangıcını oluşturan bu bölüm Zeus’un ağzından yazılmıştır. Aphrodite’i bekleyen Zeus, geçmiş aşklarını ve Troya Savaşı’nı hatırlar. Tanrıların en büyüğü olmasına rağmen bazı şeylere gücünün yetmediğinden dolayı hüzünlenir.

Çoban: İkinci bölümde hikâyenin başkahramanı olan Çoban Semih tanıtılır. Semih, önce çobanlık yaşamının zorluklarından yakınıp, Aysel’e duyduğu aşkı anlatır. Kazara bulup Aysel için gerdanlık yapmaya karar verdiği kara taşlarla Zeus’un yeryüzüne inmesine neden olur.

Buluşma: Bu bölüm, Semih’in ağzından “Âşık Semih” mahlasının kullanıldığı on birli hece ölçüsüyle yazılmış dört kıtadan oluşan bir koşmayla başlar. Kitap Semih’in ağzından çeşitli mahlaslarla anlatımı tekdüzelikten uzaklaştıran müstakil şiirler söylenir. Semih, yanlışlıkla çağırır Zeus’la karşılaşır. Antik Yunan hakkında bir bilgisi olmadığını varsaydığımız Semih, Zeus’u tanıyamaz. Kırdan tek başına duran bu garip giyimli ihtiyara yardım etmek isteyen Semih, Zeus’u sinirlendirse de baş tanrı, çobanın iyi niyetinden etkilenir.

Herakles: Bu bölümde Zeus’u daha önceki tasvirlerinden farklı bir şekilde, bir baba olarak görürüz. Semih’le dertleşen Zeus, ona oğullarının en ünlüsü olan Herakles’i anlatır.

Herakles'in aptallığı zaman zaman Zeus'un canını sıkırsa da oğlunun ölümünden etkilenmiş, çareyi onu tanrılar katına çıkarmakta bulmuştur.

Ertesi Sabah: Zeus'la karşılaşmasının bir rüya olduğuna hükmeden Semih, gündelik yaşantısına geri döner. Bu bölümde “Kul Semih” mahlasıyla yazılmış bir koşmaya da yer verilir. “İhtiyar meczup” olarak adlandırdığı Zeus'un gerçek olmadığı düşüncesiyle rahatlayan Semih'in bu mutluluğu kısa sürer, sunakta yeniden Zeus'la karşılaşır.

Zeus: Bu bölümde baş tanrı Zeus; kendi hayatını, başta babası Kronos olmak üzere titanlarla mücadelesini anlatır. Tek tanrılı dinlerin gelişinden sonra eski tanrılara hürmetin kalmadığından yakınıdır. Tanrılığını kabul etmeye yanaşmayan Semih'i yola getirmek için taşları konuşurmak gibi mucizeler gösterir. Bunlara rağmen Semih, tek tanrı inancından vazgeçmez, Zeus gibi hatalı bir varlığın tanrı olamayacağını söyler.

Pazarlık: Zeus'la Semih'in bir sonraki buluşmasında konu yine Zeus'un tanrılığıdır. Zeus, baş tanrı olduğunu kabul etmesi karşılığında Semih'e birçok ihstanda bulunmaya hazırdır. Semih ve Aysel'i birbirleri için yarattığını, isterse kavuşturabileceğini söyler. Semih yine de inancından vazgeçmez, Zeus'un mucizelerinin onu tanrı yapmaya yetmeyeceğini söyler.

Kıyamet: Semih'in inatçılığı yüzünden çileden çıkan Zeus'u sakinleştirmek için Aphrodite yeryüzüne iner. Zeus'a artık insanların değiştiğini, eski tanrıların da zamana yenik düştüğünü anlatır.

Kıraathane: Mekân değişikliğinin olduğu bu bölümde şahıs kadrosu da kalabalıklaşır. Köy kiraathanesinde gençler Semih'in son zamanlardaki garip durumuyla ilgili konuşurlar, Aysel'e olan aşkı nedeniyle bu duruma düştüğünü söylerler. Konuşma atışma hâlini alır ve kahveci Murtaza ile dayısı, bir ineğine bahse tutuşup güreşmeye karar verirler.

Sarıkız'a Yakarış: Çoban Semih, bir koşma daha söyleyerek yörede keramet sahibi olduğuna inanılan Sarıkız'dan yardım ister. Eğer dileği gerçekleşir de Aysel'e kavuşursa en iyi koyunlarından birini kurban keseceğine söz verir. Daha sonra kendi kendine düşüncelere dalan Semih, Zeus'un kalbini kırdığını düşünerek üzülür.

Dağ Perisi: Semih'in Sarıkız'a yakarışını işiten Zeus meraklanır. Semih'in doğrudan Tanrı'dan bir şey dilemek yerine bir aracından medet umması Zeus'a garip gelmiştir. Semih özür dilemek amacıyla yanına geldiğine Sarıkız'ın kim olduğunu sorar, Semih de bildiği kadarını anlatır. Bu sırada daha önce sözleşen köylüler güreş tutmak amacıyla sunağın yakınlarına gelirler. Burada Semih'i kendi kendine konuşur hâlde görerek onun delirdiği zannına kapılırlar.

Sarıköz: Bu bölümde Sarıkız, kendi ağzından hayat hikâyesini anlatır. Kaz çobanlığı yaparak dağlarda yalnız başına yaşayan Sarıkız, yöre halkına yaptığı iyilikler neticesinde evliya mertebesine yükseltilmiştir. Buna karşın kendi başına bir şey yapma gücü yoktur, yalnızca Allah'ın bir elçisi gibi davranır.

Yüzleşme: Murtaza ve dayısı, Semih'in karşısına çıkarak önceki gün gördükleri garip duruma ilişkin bir açıklama isterler. Semih delirmediğini, kendi kendine konuşmadığını söylese de onları inandıramaz.

Çaresizlik: Umutsuz aşkıdan, köylülerin gözünde deli durumuna düşmekten dolayı karamsarlığa kapılan Semih, kendisiyle hesaplaşır. Yaşadığı zorlukları, çoban oluşunu anımsayan Semih, sevdiğine aşkını itiraf edecek güçte olmadığı için başına gelenlerden kendisinin sorumlu olduğunu düşünür.

Kanayan Ay: Bir önceki bölümde melankolik bir ruh hâline bürünen Semih, kendini uçurumdan aşağı atacakken birden bire ortaya çıkan iki kartal tarafından engellenir. Ölümünden mucizevî bir şekilde kurtulan Semih, daha sonra bir ay tutulmasına şahit olur.

Pandora: Semih, bir ırmak kıyısında Pandora ile karşılaşır. Pandora'nın olağanüstü güzelliğine rağmen sevdiğine karşı sadakatini kaybetmeyen Semih, Pandora tarafından ödüllendirilir. Pandora, Semih'e mitolojik kutusunda kalan son şeyi, umudu bahşetmiştir.

Sabah: Zorlu bir gecenin ardından uyanan Semih, karamsar ruh hâlinde kurtularak Aysel'e aşkını itiraf etmeye karar verir.

O Gün Akşamüzeri: Kahveye uğrayan Semih, köylülerin asık suratlı oluşlarından alınır, bunu deli sanılmasına bağlar. Kahveci Murtaza, kahvedeki durumun asıl nedenini Semih'e anlatır; yasadışı yollardan zengin olmuş Haşmet adında biri Aysel'i istemeye gelmiştir, Aysel'in paragöz babasının kızını vereceğine kesin gözüyle bakılıyordur. Zeus, Aysel'in Haşmet'le evlenmesine engel olmak için Hermes ve Eros'u çağırır.

Rüya: Hermes, Aysel'in babasının rüyasına girip kendisini Cebrail olarak tanıtır ve kızını Haşmet'le evlendirmekten vazgeçirmeye çalışır. Aysel'in babası korksa da tam olarak ikna olmaz, bir işaret görmek ister.

Hermes: Önceki bölümdeki görevinden dönen Hermes, yolda kendi durumunu düşünür. Zeus'un haberci olarak yarattığı ve kanatlarını sırtı yerine ayaklarına kondurduğu Hermes, bu duruma içlenerek iki dörtlük okur. Yolda kendi görevine giden Eros'la karşılaşır. Eros da benzer şekilde baş tanrının aşk maceralarının yükünü taşımaktan yorulmuştur.

İkinci Rüya: Hermes, Aysel'in babasını ikna etmek için ikinci kez rüyasına girer. Uykudan uyanıp evinin bahçesinde Eros'u gören baba bu kez ikna olur.

Karşı Kiraathane: Üst üste gördüğü rüyalardan, evinin bahçesinde gördüğü Eros'tan etkilenip allak bullak olan Aysel'in babası, köyün zenginlerinin uğradığı kiraathaneye gider. Burada babanın adının Mehdi olduğunu öğreniriz. Kahve ahalisi Mehdi'nin anlattıklarıyla, kızını Haşmet'e vermekten vazgeçmesiyle dalga geçerler; onun da Semih gibi delirdiğine kanaat getirirler.

Karşılaşma: Semih, türkü söyleyip sürülerini otlatırken Aysel'le karşılaşır. Aysel, Semih'in türküsünden etkilenmiştir. Sonunda cesaretini toplamayı başaran Semih, Aysel'e aşkını itiraf eder ve kara taşlardan yaptığı gerdanlığı hediye eder.

Kutlu Gün: Aysel, Semih'le karşılaştıktan sonra ona âşık olduğunu fark eder. Semih de sonunda aşkını itiraf edebilmiş olmanın mutluluğu içindedir. Bu sırada Zeus, Hermes ve Eros'la sunakta konuşur; onların şikâyetlerini duyduğunu, Olimpos'a dönünce sorunlarını çözeceğini dile getirir. Daha sonra Semih'e veda etmeye gelen Zeus, onu Olimpos'a götürüp ölümsüz yapmayı teklif etse de Semih, Aysel'den ayrılmayı kabul etmeyerek bu teklifi reddeder.

Çoban Çeşmesi: Kitabın son bölümü uzun bir kırsal yaşam tasviri ile başlar. Semih, sonunda sevdiğine kavuştuğu için mutludur fakat Sarıkız'a yaptığı adağın artık yerine getirilmesi gerekmektedir. Kınalı koyununun canını almak istemediği için şiirler söylerken Sarıkız zuhur eder. Sarıkız, Semih'in imanından etkilenmiştir, ona kendisinin yalnızca Tanrı'nın bir aracı olduğunu, bu nedenle herhangi bir kurbanın lüzumsuz olduğunu söyler. Böylece öykü, bir merhamet eylemiyle son bulur.

3. Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı'nda Mitolojik Unsurlar

Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı, çeşitli inançların harmanlandığı, gerek olay örgüsü gerekse de karakterlerin bu inançlar üzerine temellendirildiği bir eserdir. Sırasıyla Antik Yunan Mitolojisi, İslamiyet öncesi Türk inancı ve Anadolu – Türk Müslümanlığı eserde yararlanılan inanç sistemleridir. Antik Yunan mitolojisi, eserde şahıslar kadrosuna en çok isim veren inanç sistemidir. Antik Yunan mitlerindeki karakter özelliklerini ana çizgileriyle koruyan bu şahıslar, yazar tarafından insancıl bir değerlendirmeye ele alınmış, eserde kutsal / yüce / korkutucu özelliklerinden büyük ölçüde sıyrılmışlardır. Antik Yunan mitolojisinin yanı sıra İslamiyet öncesi Türk inancı ve Müslüman Türk inanışları da esere taşınmıştır. Eserde yer alan mitolojik şahsiyetler şunlardır:

Zeus: Antik Yunan mitolojisinin baş tanrısı, eserde Semih'le birlikte en çok yer alan karakterdir. Zeus yalnızca baş tanrı olarak yer almaz, o aslında bütün bir mitolojinin

temsilcisidir. Mitlerin, destanların bu heybetli tanrısını günümüze taşıyan yazar, onu alışlageldik anlatıların dışında ele alır. Bütün gücüne karşın Zeus unutulmuştur, artık ona tapan hatta onu tanıyan bile bulunmaz. Yaptığı güç gösterileri, tanrılığını ispat çabaları Semih'e karşı başarısız olur. Mitler çağının kapanmasıyla birlikte Zeus, ulaşılmaz ve korkutucu bir varlık olmaktan çıkarak insanlar gibi kusurlu ve güçsüz biri hâline gelmiştir. Yazar, psikiyatrist kimliğinin bir getirisi olarak mitlerde uzaktan bakılan, erişilemez görülen baş tanrının psikolojik çözümlemesini yapmıştır. Zeus güçlü ve kudretlidir, buna karşın Herakles'in ölümüyle fâniler gibi evlat acısı yaşamıştır. Troya Savaşı'nı, kahramanların kanlarının dökülmesini engelleyemeyen baş tanrı, sayısız mite konu olan çapkınlığına rağmen aşk hayatında mutluluğu bulamamıştır. Babası Kronos'un zulmü ve paranoyasına karşı isyan etmiş, baba şefkatini hiç tatmamıştır. Bütün bu pişmanlıkları nedeniyle Semih'in aşkına saygı duyar, onu mutlu sona ulaştırarak geçmişteki hatalarını biraz da olsa telafi etmeye çalışır. Zeus, baba arketipinin eserdeki yansıması olarak değerlendirilebilir.

Aphrodite: Eserde pek az yer alan aşk tanrıçası, bir bölümde görülerek Zeus'u sakinleştirme, ona dünyanın değiştiğini anlatma görevini üstlenir. Anaçlığı ve sevecenliği ile anne arketipini temsil eder.

Hermes ve Eros: Haberci tanrı ve aşk tanrısı, eserde Zeus'un yardımcılığı üstlenirler. Bu iki tanrının, Zeus'ta olduğu gibi psikolojik çözümlemeleri yapılır. İkisi de çok çalışmaktadırlar, içinde buldukları durumdan memnun değildirler. Yaşadığı tecrübelerin etkisiyle yumuşayan Zeus, Hermes ve Eros'a karşı daha müşfik davranır. Semih'e yardımcı olmak için yaptıkları oyunlar bu iki tanrıyı hilebaz arketipinin temsilcisi yapar.

Pandora: Antik Yunan mitolojisinde hem ilk kadın hem de insanlığın bütün dertlerinin kaynağıdır. Kitapta çok güzel bir kadın olarak tasvir edilir. Zeus tarafından Semih'i sınamak için görevlendirilmiştir. Semih, Pandora'nın olağanüstü güzelliğine karşın Aysel'e olan sadakatini kaybetmez. Bunun üzerine Pandora, Semih'e meşhur kutusunda kalan son şeyi, umudu vererek onu ödüllendirir. Güzel ama tehlikeli Pandora, baştan çıkarıcı kadın tipinin bir örneğidir (Campbell, 2004, s. 111).

Sarıkız: Sarıkız, babası ile birlikte Edremit'in Güre köyünde yaşayan, yazları Kaz Dağı'na çıkan, kaz çobanlığı yapan bir genç kızdır. Babası hacca gidince yalnız kalan Sarıkız, yüz vermediği köy gençlerinin iftirasına uğrar. Hacdan döndüğünde bu iftiraların etkisinde kalan baba, kızını öldürmeye karar verir. Bu amaçla kızını alıp şu anda Sarıkız Tepesi olarak anılan yükseltiye gider. Namaz vakti gelir, kızından abdest almak için su ister. Sarıkız'ın getirdiği su tuzludur. Baba merak edip bunun nedenini sorduğunda Sarıkız'ın kolunu uzatarak

denizden su aldığı öğrenir, böylece Sarıkız'ın kerameti ortaya çıkar ve Sarıkız bir anda ortadan kaybolur (Mahmudova, 2011).

Edremit ilçesinin yerel menkıbelerinden birinin kahramanı olan bu ermiş kadın, eserdeki doğaüstü kahramanlar arasında yer alan tek Müslüman figürdür. Bununla birlikte Sarıkız efsanesinin tamamen İslami kaynaklardan beslenmediği, Edremit'te yaşayan Türklerin İslamiyet öncesi Şamanist – Tengrici inanışlarından izler taşıdığı da muhakkaktır. İftiraya uğrayarak dağda inzivaya çekilmek zorunda kalan, bunun sonucunda keramet sahibi olan bu genç kız; saflığı ve yardımseverliği ile eski Türk inanışlarındaki Umay Ana'yı hatırlatır. Zeus'un onu dağ perisi sanması ise bu efsanenin ortaya çıkışında coğrafi ortaklıktan kaynaklanan kültürel alışverişin de etkili olabileceği şüphesini uyandırır. Evlenme çağındayken babasından ayrılan, ilahi bir güç tarafından alıkonan Sarıkız'ın öyküsü Persephone mitini andırır. Bu nedenle onu bakire arketipinin bir temsilcisi olarak değerlendirmek doğru olacaktır (Makowski, 1985).

Kara taşlar: Altay Türklerinin inanışına göre Ülgen, baş tanrı Kara Han'ın ardından en güçlü tanrıdır. Yeraltı tanrısı Erlik'le mücadele eden, insanları koruyup gözetken Ülgen, ak taş ve kara taş birbirine sürterek ateş yakmayı öğretir. Prometheus gibi insanları sefaletten uygarlığa çıkarır (Volkan, 2013). Eserde olay zincirini başlatan hareket, Semih'in şans eseri bulduğu kara taşlardan sevdiği kıza kolye yapmak istemesidir. Semih bu taşların kutsal gücünden habersiz olsa da “yada taşı” eski Türk inancında önemli bir yer tutar. Siyah ya da beyaz renkte olan bu taşlar; susuzluk, yıldırım düşmesi, hastalık gibi felaketlerden korur, rüzgâr estirir, yağmur yağdırır hatta yaz ortasında kar yağmasını bile sağlayabilir (Tanyu, 1968, s. 42). Semih'in bu taşları kullanarak istem dışı da olsa gök tanrısı Zeus'u çağırması, bu taşları Kök Tengri'ye seslerini duyurmak için bir aracı olarak kullanan şamanları anımsatır.

Eserde bu mitolojik unsurlar birbirleriyle uyum içinde yer alır. Antik Yunan ilahı Zeus, Altay mitlerinden gelen kara taşların gücüyle yeryüzüne iner. Karşısında bir pagan tanrısını gören Müslüman Semih, inancından dönmez, Zeus'un “keramet sahibi” olduğunu düşünür. Sarıkız'ın bir dağ perisi mi, Türk tanrıçası mı, evliya mı olduğu muallaktır; Sarıkız bunların hepsidir. Birbirine yabancı gibi unsurlar hiçbir çatışma içine girmeden barış içinde işbirliği yaparlar. Batı Medeniyeti'ne ait öğelerin Türk kültürüyle böyle tutarlı bir biçimde harmanlanması, Ziya Gökalp'in hars – medeniyet sentezi önerisinin en güzel örneklerinden biridir. Ziya Gökalp, Türklerin kendi kültürlerini muhafaza ederek Batı Medeniyeti'ne dâhil olmasını savunmuştur. Böylece Türk milleti ne Batı Medeniyeti'nden koparak çağın gerisinde kalacak, ne de kendi kimliğini yitirerek soysuzlaşacaktır.

Sonuç

Tanpınar'ın ifadesiyle yeni Türk edebiyatı, bir medeniyet buhranının edebiyatıdır. Bir medeniyet dairesinden çıkarak başka bir medeniyet dairesinde yer aramak, hayatın bütün cephelerini kapsayan büyük bir çatışma yaratmış, edebiyat da tabii olarak bu çatışmanın etkisinde kalmıştır. Medeniyet buhranının edebiyat yansımalarından biri de yeni Türk edebiyatının mitoloji ile olan ilişkisidir. Yaklaşık yüz elli yıllık bir süreç içinde batı mitolojilerini yok saymak, bu mitolojileri yardımcı kaynaklar olarak kullanmak yahut bu mitolojileri doğrudan edebiyatın merkezine almak gibi farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Prof. Dr. Selçuk Kırılı, çocukluğunu Edremit'te, Troya Savaşı'nda tanrıların mesken tuttuğu Kaz Dağı, Yunanca adıyla Ida Dağı'nın yakınlarında geçirmiş, böylece kadim Akdeniz mirasını erken yaşta özümsemiştir. Profesör Kırılı'nın ikinci edebî denemesi olan *Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı* Türk edebiyatının mitoloji ile olan ilişkisinde yeni bir yol ortaya koymuştur. Bu yol, eskilerin katı, siyah – beyaz ayrımının dışında yeni bir sentez teklifidir. Profesör Kırılı, antik Yunan mitlerini ve tanrılarını işlerken Nev Yunaniler ya da Mavi Anadolucular gibi Türk edebiyatını tamamen kadim Akdeniz medeniyeti egemenliği altına sokmak amacı gütmeyiz.

Profesör Kırılı, bu sentez denemesinde Türklük ve kadim Akdeniz Uygarlığı arasında, kan ile coğrafya arasında, gelenek ve yenilik arasında denge kurmayı başarmıştır. Bu başarısını iki psikiyatrist olarak tecrübelerine ve biçimsel özellikleri kullanımına borçludur. Psikiyatri bilimindeki birikimini edebî hayatına taşıyan yazar, tanrılara dışarıdan değil, içeriden bakarak mizahi bir üslupla psikolojik çözümler yapmış, bu sayede tanrıları insanlara yaklaştırmış, başka bir ulusun mitolojisine ait olsalar da bu tanrılarla okurun bir yakınlık kurmasını, onları benimsemesini sağlamıştır. Eserini uyaklı, ölçülü manzum hikâye formunda kaleme alan yazar; böylece içerikte antik Yunan mitolojisinden yoğun olarak yararlınsa da biçimde Türk destan ve halk öyküsü geleneğine sadık kalmış, okurun esere yabancılaşmasının önüne geçmiştir.

Prof. Dr. Selçuk Kırılı'nın bu eseri, birbirinin karşıtı gibi görünen geleneklerden uyumlu bir sentez yaratmadaki başarısı bakımından edebiyat tarihi açısından önemlidir. Bu sentez, Ziya Gökalp'in işaret ettiği hars – medeniyet sentezidir. Batı Medeniyeti, Türk kültürü içinde eritilerek yerleştirilmiş; Türk kültürünü dejenere etmeyen; tam aksine onu besleyip zenginleştiren bir kaynak hâlini almıştır.

Kaynaklar

- Campbell, J. (2004). *The Hero with a thousand faces – commemorative edition* (Revised edition edition). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Chaucer, G. (2018). *Canterbury hikâyeleri*. (çev. N. Ağıl). (6. basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2013). *Türk dili tarihi / başlangıçtan yirminci yüzyıla* (13. basım). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdal, T. (2013). Şiirin esin kaynağı olarak mitoloji. *Folklor/Edebiyat*, 19(76), 21.
- Graves, R. (1987). *Larousse encyclopedia of myth by Robert Graves*. Prometheus Press.
- Greek mythology | gods, stories, & history. <https://www.britannica.com/topic/Greek-mythology>
- Hoppe, H. H. (2017). *Short history of man: progress and decline*. Ludwig von Mises Institute.
- Jung, C. G. (2015). *Dört arketip*. (çev. Z. A. Yılmaz). (5. basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaplan, M. (2016). *Şiir tahlilleri-2 (Cumhuriyet devri Türk şiiri)*. (ed. Kollektif). (25. basım). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kırlı, S. (2018). *Mitos, kara taşlar ve ay ışığı*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Küçük, S. (2017). Türk edebiyatında mitoloji arayışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 69-90.
- Mahmudova, A. (2011). Sarıkız efsanesi ve Azerbaycan efsanelerinde dağ ve su kültlerinin sentezi. *International Symposium on Kaz Mountains (Mount Ida) and Edremit*, İzmir: Edremit Belediyesi Kültür Yayınları, 70-77.
- Makowski, J. F. (1985). Persephone, psyche, and the mother-maiden archetype. *The Classical Outlook*, 26, 73-78.
- Sınar Uğurlu, A. S. (2018). Bir psikiyatri profesörünün edebî tecrübesi: biraz argo. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(2), 1416-1427.
- Tanpınar, A. H. (2010). XIX. Asır Türk edebiyatı tarihi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanyu, H. (1968). *Türklerde taşla ilgili inançlar*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tökel, D. A. (2000). *Divan şiirinde mitolojik unsurlar şahıslar mitolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Volkan, R. (2013). Türk mitolojisinde iyilik tanrısı ülgen'in inanıştaki yeri, tasviri ve kökeni. *Bilim ve Kültür - Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1, 192-198.

Extended Abstract

Mythology is as old as the modern human in cognitive sense. Many different cultures have mythological tales explaining the creation, natural events and necessity of social institutions. As for today, mythology seems to have lost these functions, nevertheless it is still being used as a source of inspiration in literature, movies, video games, comics, all kind of cultural and artistic works. Even the artists, who are generally accepted as the symbols of their countries, such as William Shakespeare, John Milton, Johann Wolfgang von Goethe heavily used foreign mythologies.

Turkish literature, like any other literature, fed on mythologies. First literary works carry the influence of pre-Islamic Turkic faiths; such as shamanism, Tengriism, Manichaeism, Buddhism. After Turks become Muslims in general, Arabic and Persian mythologies, especially *Shehnameh* epic has become a major influence on Turkish Literature. In 1839, with the declaration of Tanzimat edict, Turks changed yet another civilization sphere. Western ideas, themes, literary forms have begun to dominate Turkish literature. Thus, Western mythologies, especially Greco-Roman mythology have become another source for Turkish literature.

Some literary groups were formed with the influence of Greco-Roman mythology. Yahya Kemal Beyatlı and Yakup Kadri (maybe the most famous Turkish poet and novelist in the early 20th century) called themselves "Nev-Yunaniler" (Neo Helens). They argued that Turkish national identity stems from Anatolia. Thus, Turks are not to be considered as the offspring of nomadic warriors from Central Asia or the flagbearers of Islam into Europe but rather the descendants of Ancient Greeks and Romans. Unfortunately, after the horrors of Balkan Wars, World War I and Greco-Turkish War of 1919-1922, anti-Greek sentiment was on the rise in Turkish socio-cultural life and this Grecophilic attempt were abandoned by its patrons.

Another literary movement was called "Mavi Anadolu" (Blue Anatolia) in 1940s and 1950s. Azra Erhat, Sebhattin Eyüboğlu and Bedri Rahmi Eyüboğlu; famous translators and poets of that time was among the advocates of this movement yet Cevdet Şakir Kabağaçlı (a story writer and novelist, mostly known by his pen-name, Halikarnas Balıkcısı, The Fisherman of Halicarnassus) is considered as the leader of this movement. The main difference between Nev-Yunaniler and Mavi Anadolu is that the latter claims Anatolia was the true birthplace of classical culture, not Greece. Due to their radical views, these movement failed to reach a lasting compromise between classical heritage and Turkish culture.

Professor Selçuk Kırılı's second literary work, *Mitos, Kara Taşlar ve Ay Işığı* (Mythos, Black Stones and Moonlight) can be considered as an attempt to reach an agreement. This story-in-verse, deals with Semih's, a romantic shepherd and poet, accidentally encounter with Zeus. Zeus is bitter for the times changing. He gets angry when Semih, a devout monotheist refused to acknowledge his godhood, yet his heart softens when he learns about Semih's platonic romantic interest, Aysel. With the help of other gods and divine beings, Sarıkız, Hermes and Eros, Semih's tale concludes in a happy way.

Selçuk Kırılı uses the different belief systems in his work. The most dominant one is Ancient Greek Mythology. A large proportion of the divine beings in the story belong to the Greek pantheon. Zeus, Aphrodite, Hermes, Eros and Pandora take their places in the story. The trigger event of the story deals with black stones. Black stones or "Yada" stones are magical items that have ability to change weather or make contact with the divine beings according to the Tengriist tradition. Sarıkız is an interesting characters. Her origins are not clear, she may be a nymph from ancient times or a saint of Islam. She also exhibits characteristics of Umay Ana, Tengriist mother-goddess.

The success of Selçuk Kırılı lies in his background. He utilizes his expertise in psychiatry to speculate about what a god would think. Zeus is powerful and arrogant; but isn't he also sorrowful for the loss of his favourite son Heracles or the bloodshed in Troy? Professor Kırılı moves his readers to see these characters as not just some foreign gods, but good natured yet flawed beings who are much closer to humans. Three different belief systems; Ancient Greek Mythology, Tengriism and Islam becomes one with their appreciation of true love. The beings of different faiths come together with their effort to help love-struck Semih. Professor Kırılı can be deemed successful in his effort to synthesise Turkish culture and Western civilization and make an offer of compromise in centuries long struggle.